

Из историје науке

Никола Радојчић, ст[удент] фил[ологије]
Летњи семестар 1903.

СТУДИЈЕ ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ТЕОДОСИЈЕ И ДОМЕНТИЈАН КАО БИОГРАФИ СВЕТОГ САВЕ

I.

Овај рад представља оглед о односу Доментијановог и Теодосијевог *Житија Светог Саве*. Приказана је композиција оба дела и све битне историјске поставке једног и другог писца са закључком да је Теодосијево *Житије* старије од Доментијановог. Истиче се да се Доментијан служио Теодосијевим делом као извором. Освртом на претходну литературу сматра се да дела ових двају писаца нису толико слична као што се мислило. Историјска подлога Теодосијевог дела богатија је него Доментијановог. Теодосију се даје предност у поузданости него Доментијану. Доментијаново дело представља компилацију.

Кључне речи: Теодосије, Доментијан, житије, поређења, критика, анализа.

Стара српска књижевност, нити је онолико позната, колико би се хтјело, нити онако проучена, како заслужује.

Јагић

У српској књижевности ни за чим није сада већа потреба него за добром историјом књижевности. Срамота је и споменути да су старе књиге од Шафарика, Јагића и Новаковића најбоље, што на пољу књижевне историје имамо. Од то доба понавља се у уџбеницима оно што су они већ давно казали; главно је да се компилатор покаже донекле духовит и за љубав лепе фразе искриви још можда мишљење овога или онога ауторитета. Прво се

јадиковало да се не нађе човек, који би написао историју књижевности – који би све периоде својим духом обухватио и кроз призму својих погледа нам их дао. После се ипак увидело да је то сада немогуће, јер терен за тога човека није спремљен. Казало се да нам треба монографија – и то добрих – и онда тек, пошто прелази и главне личности у књижевности буду тачно карактерисане – онда да се може написати добра историја књижевности. Збиља се почело са монографијама – многе су од њих написане са немачком цепидлачношћу – и сада се ето понавља оно за чим жалимо на пољу фолклора већ одавно – материјал је ту, али га нико не обрађује. Несрећа је велика, што ако два писца само пишу о истој ствари, њихови се назори тако разилазе да их је немогуће у склад довести – то се догађа за то што писци често гоне фантом своје фантазије. Ми смо уверени да ни са оваким монографијама неће бити поможено догод не будемо имали добре културне историје. Како сада стоје ствари нема наде да ћемо ту скоро добити и за то монографије не сму бити тако једностране – бар за сада не. Не сме се нешто из целине истргнути и само за себе посматрати, увек се мора пазити на околности, иначе се дође до рђавих закључака. Ти делови могу се један до другог поређати али органска целина неће се моћи од њих створити.

Нема онога ко ће мислити, да књижевност стоји сама за себе и због себе а не као израз душевног живота и продукат развита једнога народа – па како ми за сада можемо имати добру историју књижевности кад нам процес народног развита није познат. Ко је код нас проучио хришћански, византијски, романски, турски и уопће западно-европски утецај на српски народ? Не велимо да се о томе није говорило, али то се говорило у опћим фразама – и боље да се и није говорило, јер је тим направљена још већа збрка.

Утецај хришћански био је, од прилике, исти као и на друге сродне народе на истом културном нивоу – наравно са извесним модификацијама, које би баш било занимљиво знати. Са византијским утецајем ствар је много тежа. Појам „византинизам” мењао се и са њим се мењао и појам начина и последица утецаја његова. Јагић се већ давно тужио на то (Archiv II), што се код нас под византизмом мисли обично конгломерат свега што је зло – „ein Gemisch von allen möglichen schlechten Eigenschaften eines politisch und moralisch verkommenen, bis zur vollständigen Ohnmacht und Sterilität gesunkenen Volkes” (Archiv, II, p. 2), дакле онако како су неки византинизам карактерисали „...wie dogmatische Starrheit, religiöser Fanatismus, Verschwommenheit und sklavishe Imitation” (Krumbacher, 22-23), он упозорује, да се о византизму више тако не мисли. Али, Боже

мој, шта користи говорити? Људи су и даље кукали и јадиковали, што су грешни Срби нашли тако рђава учитеља – и наравно постали још гори него учитељи.

Византинизам су почели прво градити класични филолози, јер су продукте класичне литературе успоређивали са продуктима византијске и пребацивали Византинцима, што нису писали онако како се писало пре петнајест векова. То је била детињарија, и ти неки класични филолози када су почели штудирати византијску литературу као наставак старе и почетак модерне литературе били су присиљени друкчије говорити о византинизму.

Византијска литература не сме се мерити по старој грчкој а камо ли римској. Она није чиста својина грчкога народа и ако је писана грчким језиком. Она је – „ein eigenartiges Amalgam griechischer und fremder Bestandtheile, unter denen ausser den römischen und orientalischen namentlich die barbarischen (slavischen und germanischen) zu physischen und moralischen Verjungung... beitragen” (Krumbacher, 24) главни елемент остао је грчки – али он није остао једини. Ти Варвари и Источњаци који су чинили толики утецај на византијску државу оставили су свога утецаја и у литератури. Византијска литература није као средњовековна латинска – она има своју народну, политичку и друштвену подлогу. Истина, да се и виз[антијска] литература базира на старој класичној али она није никада пала тако ниско да само рђаво копира стару класичну литературу. Она се, као и свака литература, развијала, у различито доба имала различите идеале, форма је овде-онде остала, али није везивала мисао, – и византијској литератури су ето баш то класични филолози замерали што се развијала и што је језик развијала! Стара класична литература беше Византинцима увек добро дошла али је главно ипак остало самостално стварање и обрађивање нове грађе. Због језика којим је писана та литература била је и њена садржина зацело највише осуђивана.

Када се говори о византинском утецају на различите народе никада се не заборави споменути, да је византински утецај био највећи на Словене и обично се узима – како се нама чини, врло погрешно – да је он, у главном, једнако деловао на све Словене, на које је у опће деловао. Крумбахер вели: „Von allen Fernwirkungen der byzantinischen Kultur hat die grösste welthistorische Bedeutung ihr unermesslicher Einfluss auf die slavische Völkerwelt. Dass die südslavische und russische Zivilisation in ihrem allgemeinen Charakter wie in zahllosen Einzelheiten auf byzantinischem Untergrunde beruht, ist eine geschichtliche Thatsache, die niemals ernstlich bestritten und in der jüngsten Zeit durch eine stattliche Reihe neuer Zeugnisse genauer nachgewiesen und illustriert worden ist.” (Krumbacher, 33-34) То исто,

од прилике, вели и Дитрих на 21. страни. Ствар не стоји тако. Овде није место а о томе опширно расправљамо – али онолико колико је од преке потребе морамо споменути. Византијски утецај деловао је различито на словенске народе и последице тога утецаја веома су различите. На Русе и на Бугаре деловао је много јаче него на Србе и Хрвате. Код Руса морао је уступити места татарском утецају али док је византијски утецај деловао на Русе био је силан, јер је био једини. Код Бугара је византијски утецај престао са ослобођењем испод Турака; до пада Цариграда као таки, а после као чисто грчки и деловао је на Бугаре веома штетно. Изузевши Хрвате, који су врло кратко време били изложени византијском утецају, тако, да се о њему не може говорити као код осталих јужних Словена – био је виз[антијски] утецај релативно мали на Србе и не може се доста нагласити колико се од прецењивања тога утецаја треба чувати. Људи заборављају, да су и српска и хрватска држава основане на Јадранском мору, да су и Михајло и Томислав добили круне из Рима. Срби заборављају, да су имали крунисана краља пре Стефана Првовенчаног и да је и Стефан Првовенчани добио круну из Рима. То ипак није значило можда победу византијског утецаја над романским – борила су се та два утецаја док не постаде српска земља турски пашалук.

По своме географском положају, на раскрсници путева између истока и запада, на средини Балканског полуострва, били су Срби непрестано изложени двоструком утецају – византијском и романском; то се тим лакше може разумети што Срби дуго времена не беху под једним господаром и по томе да ли је жупан који пристајао уз Цариград или уз Рим био је овај или онај утецај моћнији – јер у оно доба беше црква носилац културе. – Од суседних племена словенских преовлађивао је код Бугара византијски а код Хрвата романски утецај. Код Срба, стање тога двострукога утецаја није престало до издисаја српске државе.¹ Наивно је ако се говорећи о одношајима између српских владара и римских папа држање и једних и других крсти подлим. Краљеви и цареви српски нису знали шта да почну са Цариградом и Римом, њихови поданици беху и православни и римо-ка-

---

¹ За то би било занимљиво потражити можда и романски утецај на стару рашку књижевност. Јагић наговешћује (Starine V) да је Теодосије можда био из Далмације; ја сам покупио за ову слутњу Јагићеву још података – које ћу на другом месту ове расправе изнети – али сви су таки да се ипак то не може тврдити. Када би то било онда би се дело Теодосијево могло изнети као тако, које стоји под романским а дело Доментијаново као тако, које стоји под византијским утецајем – наравно у главном. Последице та два утецаја ово би поређење боље расветлило него многа теоретска разлагања. Романски утецај, који беше тако моћан на државне и трговачке послове морао је и на књижевност деловати – премда је овде његовом деловању много то сметало што је идентификован с римском црквом био.

толици. Да је напослетку православље преовладало, није се чудити – папа је био моћан, Рим је био опасан за политичку слободу. Пред очима су Срби имали пример шта је Рим добра донео Хрватима и Маџарима – Срби то нису хтели имати. У борби око црквених ствари са Цариградом били су Срби боље среће него Хрвати у истој такој борби са Римом – јер је Рим био моћнији него Цариград у том.

О турском утецају и о западно-европском уопће овде нећемо ништа спомињати, пошто они почињу онда, кад је стара српска књижевност давно нестала.

Литерарни историк српски има привилегију да се пати и са културном историјом српскога народа. Није се чудити што такви радови носе на себи печат медиокритета макар каква била воља пишчева. Византијска хагиографија развила се из мученичких аката, само што она значи и са историјског и литерарног гледишта велики напредак спрам првих. Од свога почетка показивала је она велику наклоност калуђерима светитељима и најчувенија биографија јесте св. Антонија од Атанасија Александријског (Krumbacher, 180). Доба цветања византијске хагиографије пада између VIII и XI века – дакле српска хагиографија почиње онда, када је византијска већ процветала била. За политичку историју византијска је хагиографија од мале вредности, од тим веће вредности је она за културну историју и за језик. Вредност појединих биографија тим је већа што је писац ближи времену светитеља о коме пише.

По свом садржају дели се хагиографија у две групе: панегирик (Εὐκόμιον) и живот светитеља (Βίος καὶ πολιτεία)². Први је, углавном одређен за црквене сврхе а други за поуку. Крумбахер дели (р. 181) Βίος на три групе, на реторике, народне и литургијске. Најважнији су народни, које су додуше писали учени људи али су их народу намењивали. Византијску хагиографију карактерише Крумбахер овако: „Sie bietet wertvolle Ergänzungen zu den Geschichtschreibern und Chronisten; sie gewährt einen Einblick in das Kulturleben der Volkskreise, das von den übrigen Litteraten nur zu oft vernachlässigt wurde; sie offenbart eine Frische der Religiosität, deren Spuren man in den Kreisen der Zunfttheologen vergebens sucht“, u.s.w. p. 177.

² Срби су превели ово са „житиџ и жиџњ“ – каква је разлика између „житиџ“ и „жиџњ“ није тако лако рећи. Хипотеза што ју је поставио Д. Костић (Дело, фебруар 1896) – која се тако допада С. Гавриловићу – Глас XV (36) 75 – да наиме ове две речи значе живот до смрти и живот после смрти, нема никаквог смисла. Разлика мора бити врло фина и Миклошић и Даничић у својим речницима превађају ове речи са – vita. Ми мислимо да се „житиџ и жиџњ“ да најбоље превести са „vita et mores“ – живот и начин живота. Као потврда служи нам једно место из Теодосија: тако ни азъ до того степене възростохъ, ни житиџемъ въ житиџи на нь оудостоухъ се. Теодосије: *Живот св. Саве*, р. 127.

Овај суд Крумбахеров о византијској хагиографији наводимо с тога што он вреди углавном и за српску.

Било би веома занимљиво знати тачан одношај између византијске и српске хагиографије – тачније упоређење за сада је немогуће. За ову грану византијске литературе вели Крумбахер: „Es gleicht einem dichten Urwalde, der sich endlos und lichtlos ins Ungemessene ausdehnt und in dessen Inneres kein Pfad führt”, р. 176, ни са српском не стоји много боље! Та разлика је само у томе, што је код Срба та грана врло мала, што су све познате биографије отштапане, тако би и дала лако испитати – само кад би се хтело.

Прво што су Срби самостално урадили на пољу књижевности биле су биографије Срба светитеља. Кристалисање српског народа, трајно оснивање државне и црквене власти везано је за име Немање и Немањића – и почеци српске књиге везани су за то светло име.

Пошто расправљамо о биографијама св. Саве то морамо нешто бар рећи о пређашњим биографијама – тим пре што су оне као извор служиле писцима биографија св. Саве. Нећемо имати тако много говорити, има их свега две.

Слово .а. о наслеђовани свѣтаго монастира сего прѣподобныиъ оцѣцѣи нашииъ и хитторомъ, господиноиъ симеоноиъ, и ѿ житїи его, какоко бытъ прѣдъ богоиъ и чловѣкы. оцѣи, благословн – житије монаха Симеона од сина му Саве. Сава је написао ово „Слово .а.” за братију манастира Студенице, да увек имају пред очима пример овог угодника божијег. Сава нам вели: ѿ владыцствѣ бо его и дрѣжавѣ не исписахомъ его по реду, ни же слышахомъ и видѣхомъ, оумноженїа ради словесъ, р. 2, и оно што је хтео Сава је збиља красно извео. Причање му иде по реду, глатко је и јасно. Упоређења му нису усиљена, ако што цитира цитат му је увек на свом месту. У описивање чуда он се никако ни не упушта. Историјских бележака има у Савином делу мало али оно што их има врло су важне због тога што су догађаји код Саве хронолошки тачно одређени. Вуловић вели „да је Савина биографија најбоља биографија у старој српској књижевности.” (Годишњица, св. VII. р. 90)

Житиѣ и жизнь свѣтаго и блаженаго и прѣподобнаго оцѣа нашего сумеоиа, прѣжде бывшаго наставника и оучителя, господина же и самодрѣжца оцѣтвствниа си вѣсе сръбьскыѣ земле и подорьскыѣ. владыко благословн. – биографија св. Симеона од Стефана Првовенчаног. Сава је написао „Слово .а.” на позив сабора светогорског (Теодосије, 73. Доментијан, 190) око године 1202 и Вуловић се пита зашто је Стефан писао онда „Житиѣ и.т.д.”? Вуловића је овде збиља тешко разумети кад тврди да је Стефан писао дело као из зависти, мислећи да ће то боље учинити него Сава (Годишњица VII. 93.)! Стефан је свакако за то писао што је хтео допунити Саву а не што је био завидљив.

Јагићев суд је одвише ласкав за Стефана, он наине вели да је његово дело „das schätzbarste, was die altserb. geschichtliche Literaturhätigkeit zu Stande gebracht hat” (Archiv, II, p. 32). Дело није тако сјајно. Стил је Стефанов развучен, причање му није глатко, цитате употребљује незгодно и што је најгоре он је – легендаран. Чуда св. Симеона – којих код Саве нема – играју код њега већ велику улогу. – Ст. Станојевић покушао је у једној раправи (Глас XLIX) доказати да дело Стефаново није целина него компилација, која се првобитно састојала из три дела: глава I-XIII, XIV и XV-XX. Ову његову тврдњу оборио је Андра Гавриловић (Глас LV, 36) доказавши лепо да је дело Стефаново целина – на истом месту има А. Гавриловић и садржај Стефанове биографије по главама. Своју хипотезу, да се Стефан пишући „Житије и.т.д.” угледао на „... Житије и жинџ блаженнаго оучнела нашего константина философа...” требао је Гавриловић боље доказати, а не по броју истом глава и по сличном свршетку – на донекле сличан наслов Гавриловић је заборавио – на то закључивати. То би било веома занимљиво и поучно кад би се доказало. Стефан је написао ово дело око 1215. године. Шафариков суд о Теодосију и Доментијану није остао дуго ненападнут али се ипак на њега увек упућивало као на нешто мердавно. Шафарик је био Доментијан врло добро познат – он га је тако рећи заволео. Његово му је дело, „ein rühmliches Denkmal seines erleuchteten Geistes, so wie seiner ausgebreiteten Gelehrsamkeit, und als ein serbisches, durch Gehalt und Darstellung gleich ausgezeichnetes Originalprodukt eine der Hauptzierden der gesammten ältern slawischen (! Jagic) Literatur” (III. 230) Теодосије му је био познат по карловачком рукопису руске редакције. Он је био уверен да је Теодосије живео у 18. веку и да је онда и то дело написано и веран свом принципу што га је изрекао на 230. страни историје српске књижевности – „In der That bekunden die südslawischen Schriffterzeugnisse im Grossen und Kleinen, in Materie und Form, je höher hinauf, desto mehr Originalität, Natur und Geschmack; je weiter herab, desto mehr Verfall des Wortes und des Gedankens”, кудио је Теодосија да не може горе бити. Судећи на свој начин по наслову њему позната дела: „Житіє и подвизы єже въ пастыни съ свондѣ отцемъ и осовѣ хожденіа и ѿ части чюдесъ повѣданіє нже въ сватыхъ отца нашего Савы перваго архієпископа и оучнела сербскаго, сказано преподобнымъ Доментіаномъ ннокомъ и презвнтеромъ монастыра Хнландара нарицаемаго, списано же Феодосіємъ мнхомъ тогожде монастыра.” (Starine, XI. 155) тврдио је Шафарик да је Теодосије прерадио дело Доментијаново, и то рђаво прерадио „...dass nicht ein Stein auf dem andern von dem alten Gebäude geblieben ist. Alles Reinhistorische ist weggelassen; die von Domentijan mit biblischer Unbefangenheit und Kürze erzählten Wunder werden hier zu widerlichen Zerrbildern, mit denen ganze

Bogen angefüllt sind.” (Ш. 232) Ми ћемо у току даљне расправе покушати доказати да ни једна реч Шафарикова није истинита. Нажалост је, да се Шафарик због тога, што је мислио да је дело ново и због језика како дао завести! Даничић је узео први Теодосија у одбрану и тврдио да Теодосије није тако касни живео него у првој половини XIV века. (Живот св. Симеуна и св. Саве, X-XI) Новаковић је показао (Starine XI 152 даље) како је дошло до те заблуде код Шафарика, да је он претметнуо Теодосија у XVIII век, за дивно чудо покушао је Новаковић, на основу врло различитих разлога, доказати да је Теодосије живео у XIV веку. Све оно што Новаковић наводи (Starine XI 162) своди се напослетку на то, да је Теодосије, који је написао службу Петру коришком, можда исти Теодосије, који је написао живот св. Саве, а тај Петар коришки је по народној традицији (!) живео у време Душана Силног. Оно што Новаковић вели за крунисање није никакав узрок јер није поуздано – Теодосије (143) уосталом само једном спомиње „внсеродъ прѣпоисавъ” (143) а после спомиње само багреницу, дакле можда је каснији дометак. Јагић је доказао да је Теодосије живео у XIII веку (Archiv II. Starine V) а после се нашао и препис Теодосијева дела у Хиландару из године 1336, (Дучић, IV. 125-126) дакле већ препис из онога доба у коме би по Новаковићу Теодосије једва живео. То се догађало због тога што се Теодосију показивало мало поверења и није му се хтело веровати да је оно што пише чуо „...отъ чьстныхъ его оученикъ, нже съ нимъ съпостникъ и странничьствѣа сподѣтничъ” – р. 2. ипак је добио Теодосије своје право – и ако тако касно и стављен је напослетку у исти век – XIII – са Доментијаном, под чијим нам се именом и његово дело сачувало – особито у руским редакцијама. Што је Теодосије премештан у све раније и раније доба тим је и дело његово добивало више по историјској и литерарној вредности, док је напослетку Јагић (Archiv II) не постави, у неколико, изнад Доментијанова дела.

Сви писци, који су досада писали о Теодосију и Доментијану – осим П. Срећковића – узимали су да је Теодосије прерадио Доментијана. Шафарик вели да га је тако прерадио да ни камен на камену није остао – да га је травестирао. Даничић не сумња у то да је Теодосијево дело прерада Доментијанова (Живот св. Саве и св. Симеона IX). Јагић исто тако то признаје (Archiv II) – наравно да Даничић и Јагић не мисле онаку прераду као Шафарик. Даничић вели: „на неким је мјестима једно дело боље а на неким друго” (Живот св. Саве и св. Симеона XI). Јагић је летимице купио места (Archiv II 35-37) где је Теодосије поузданији него Доментијан – о овим местима ћемо још касније говорити. Вуловић је (Годишњица VII) покушао успоредити Теодосија са Доментијаном и наћи она места

што их један има а други нема и обратно. Радња Вуловићева је у опће промашила циљ а овде је особито Вуловић био тако партајичан. Списак нађених места је рђав и непотпун па ипак и сам Вуловић није могао бити задовољан са резултатом свога упоређења! Он је, као обично, тврдио, да је Теодосије прерадио – и то рђаво – Доментијана а сам је нашао седам места што их Доментијан има а Теодосије нема а четрнајст што их Теодосије има а Доментијан нема. На квалитет нађених места и на најлошију страну Вуловићеве радње – несретна упоређења – доћи ћемо касније. Узрок због кога се узима да је Теодосије прерадио Доментијана незнатан и збиља је чудо што се то мишљење до сада могло одржати када толико говори против њега. Узрок је наиме натпис дела Теодосијева – који се још не налази код већине рукописа – где се вели да је то житије „сказано преподобнымъ Доментіаномъ”, „списано же Теодосіемъ мнѣхомъ” (Даничић: Живот св. Саве и св. Симеона X). Ове две речи тумачио је свако онако како је хтео или онако како му је требало. Боље признати искрено да не знамо шта оне значе него нагађати ово или оно. Уосталом и код Доментијана да се ставити исто питање готово. Јагић има у *Starine V* р. 11 једну белешку где се вели – „житиѣ сего прѣосвѣштенаго Сави и тѣмъ (Доментијаном) сложено и прописано бысть”. Шта значи ово „сложено и прописано” ми не можемо сигурно рећи, тек можемо нагађати ово или оно. Са натписом дела Теодосијева је збрка која ће се можда тек наласком каквога рукописа моћи рашчистити.

Први који је тврдио да је дело Теодосијево неодвисно од Доментијана био је П. Срећковић – он је то тврдио али је доказати пропустио. (Споменик XXXIII (30)) Ова његова тврдња изгубила се поред осталих – које већином немају смисла – у његовој радњи која је у опће пуна русизама и погрешака и сасвим кô без главе рађена. Узрок зашто он то тврди није јасан – као што је у опће у тој радњи мало шта јасно – изгледа да се њему тако допало и он хоће да му се верује. Теодосије је написао службе, стихире, каноне, похвале и животе св. Симеуну и св. Сави и Срећковић тврди, да је Теодосије пишући н.пр. стихире св. Сави употребио Доментијана а пишући живот св. Саве да га није употребио. Он збиља тражи да му се много верује. Он је разлику између дела Теодосијева и Доментијанова покушао да особито тим нагласи што је и одвише истицао да је прво „повѣсть” а друго „житиѣ” – ово је још паметно и добро – разлагања Срећковића су сва незгодна. Ево како он карактерише дело Теодосијево и Доментијаново: „То су две најлепше умотворине: једна је описала јунаке и мудраце земаљске а друга угоднике и јунаке небеске. И тако су Срби извојевали себи и небо и земљу тј. државу” (Споменик XXIII). У нејасности и рђавом фразирању овде се Срећковић збиља надмеће са Доментијаном. Он

тврди, да је Теодосије написао своје дело за то што се Светогорцима није допадало дело Доментијаново, него да су наложили Теодосију да с нова напише живот св. Саве. Срећковићева тврдња да се Теодосијеве речи у уводу (1-2) односе на Доментијана и да су му прекор – не стоји, Теодосије просто разлаже оно што нам је у свом делу рад дати. Ми разумемо да Срећковић није знао шта да ради са оном тврдњом Теодосијевом, где овај тврди да живот св. Саве пише на позив и жељу Светогораца – „сиѣх ради н азъ вашемоу повелѣнїю оубѣтскому повинноу въ се, нынѣ хвалнаго всеблаженнаго Савы житїе, нже въ светѣн горѣ Яфѣна постывшаго се, послѣдн же бывша прѣваго архїепскопа н оучителя срѣбьскаго, въ повѣсть прѣдлагаю”, р. 2 – ову су белешку остали су паметно обилазили -! и онда је нашао врло рђав излаз из те неприлике. Он је додуше сав срећан да је нашао и потврде тој својој тврдњи у том што је Доментијан прво живео у Каријама а после у ступу преображенском – Светогорци да су протерали грешног Доментијана, што по њиховом укусу није написао живот св. Саве. Вуловић пише о овом сасвим друкчије – да је Доментијану тим учињена почаст што је премештен у преображенски ступ. (Годишњица VII, 97) Нити има смисла оно што говори Срећковић нити оно што говори Вуловић. Зашто је Доментијан – против типика св. Саве – из Карија прешао у преображенски скуп ми не знамо, није напоследку ни важно знати. Чудити се треба Срећковићу како је могао онако што написати и жив остати! Њему је добро познато дело Доментијаново – па како је могао тврдити да Светогорци не би били са њим задовољни? Па Светогорци су се морали топити од радости читајући Доментијана; да је он тврдио да се повѣсть Теодосијева није Светогорцима допадала, то би му се могло много лакше веровати. Светогорцима се свиђала биографија Доментијанова – али другима не; оно што Срећковић тврди да је животопис Доментијанов „одржао врх” није истина, на њега се заборавило већ у XIV веку. Вуловић мисли (Годишњица VII р. 108) да су Светогорци поверили Теодосију „као вештом стилисти” да преради живот св. Саве од Доментијана да би се могао лакше читати. Вуловић као и Срећковић суди по нашем укусу; Доментијан је писао по укусу Светогораца не Теодосије – овај последњи се за Светогорце и одвише бавио са светским стварима. Светогорци су наложили некоме да напише житије св. Саве – као што је било то и код Симеуна – а тај неко није био Доментијан него Теодосије. Јагић пишући о Теодосију и Доментијану (Archiv II) и наводећи места, где је Теодосије сигурнији него Доментијан изразио је жељу да се та места у засебној монографији обраде – „die man in einer monographischer Behandlung viel ausführlicher geben könnte” – l. c. р. 37, да се нађу нова и тако да се још боље докаже оно што је он тврдио.

Ми смо били намерни упоредити тачно животе св. Саве од та два писца и оно што је Јагић донекле тврдио тако доказати да нико у то више сумњати не може, свршивши упоређење увидели смо да се тврдња Јагићева да сјајно доказати – али током рада дошли смо на нову мисао, коју још нико до сада није изнео, за коју мислимо да смо толико доказа нашли да је можемо оправдати. Оно што се, у опће, досада мислило да је Теодосијево дело прерада Доментијанова дела – да је дело Доментијаново старије него Теодосијево – ми се надамо оборити и на место тога поставити нове назоре, који стању ствари боље одговарају.

Они докази, што их наводи Јагић (Starine V. 19) и Срећковић (Споменик XXXIII. 86) за то да је Теодосије био савременик св. Саве – да је живео у XIII. веку нису такви да збиља уверавају – рђава је њихова страна и то што су они узети из молитава, похвала, стихира све где се с правом може тврдити да влада радња по шаблону. Ти докази нису потребни. Ми имамо тако сигурних доказа да је Теодосије био савременик догађаја о којима пише у које се не може сумњати – овим доказима наравно да се Јагићеви и Срећковићеви могу прикључити, али само као споредни. – Теодосије вели да је оно што пише чуо „оѣъ ѡѣстѣнѣхъ еѣо оуѣенѣкъ” р. 2 а дело само пише како већ напред вели по заповести Светогораца (вашемоу повелѣнїю ѡѣтъѣскомоу повѣноуѣ ѣ р. 2) – дакле непосредно иза смрти Савине. Оно што Теодосије вели да „писанїемъ ѡѣставѣше” р. 2 сапутници и сатрудници Савини односи се сигурно на какве белешке, можда писма са пута – као писмо Савино студеничком архимандриту, могли су и Савини ученици коме са пута писати – или већ онда побележене легендарне традиције. Леп доказ је једно место са краја Теодосијева дела које јасно сведочи да је Теодосије био савременик Савин можда донекле и Симеунов: „и ѣкоже мало врѣменѣмъ и п(рѣ)стѣнѣмъ семъ житїи дондеже съ на(мн) наставаляюште насъ бѣсте въ ѡбонѣхъ и (съ)блядоюште въ доушевѣныхъ, глаголюмъ, и въ тѣлесныхъ, пате же нынѣ ѣко оу Хрїста соуште ѡ насъ къ ѣмоу молите се.” (Теодосије р. 219) Како се догађало проглашивање свеца у оно доба врло нам је добро познато по оном како је св. Симеон за свеца проглашен. Пошто се доказало да тело остало целокупно и пошто је светитељ већ показао чуда он је од сабора био проглашен за светитеља, одређен је дан када ће му се славити спомен и Сави је било наређено да напише службу, стихире, каноне и живот св. Симеона. (Теодосије 73 – вели „житїе” Доментијан „чюдотворенїи” 190) – разуме се за годину дана, када се опет славила успомена на светитеља. Сава је написао „Слово .а. etc”, да ли је написао и службу и остало св. Симеону не знамо, нама је сачувана служба св. Симеону од Теодосија. Да није Сава поверио Теодосију да је напише? Како се догодило код св.

Симеона тако се исто догодило и код св. Саве. Сава је пренешен маја 1237 у српску земљу и положен у гроб у Милешеву. Већ у Трнову догодила су се чуда и када се Сава још једном калуђеру у сну показао и рекао, да неће више у гробу лежати, тело његово изнето је положено у ћивот – и Сава је био светитељ. Као и Симеон проглашен је и он свакако од светогорског сабора за светитеља. Доста то да је тај сабор наложио Теодосију оно учинити, што је Сави било наложено да учини св. Симеону. Теодосије је и извршио то саставивши службу, стихире, каноне, похвалу и живот св. Сави. Пренос се догодио 1237, маја. (Годишњица III 357-361) служба и остало морало је до 12. или 14. Јануара 1238 бити готово – и сигурно је и било. И онда Срећковић тврди да је Теодосије пишући стихире и похвалу св. Сави употребио Доментијана, који је писао живот св. Саве 1243 или 1253 год. (Јагић, *Starine V*, 12)! Стихире и канони св. Сави од Теодосија нису у целини отштампани. Штета! Зацело би се увидело да је Доментијан и одвише загледао у њих, да су му се боље свићали него „повѣстъ”. Из речи „вашемоу повелѣнїю отъгъскомоу повннѣвъ се, нынѣ хвалнѣаго всеблаженнаго Савы жнѣтїе, нѣже въ светѣн горѣ Яѳона постывшѣаго се, послѣдн же бывша прѣваго архїепнскопа и оучнтеля срѣбьскаго, въ повѣстѣ прѣдлагаю...” р. 2 види се да су Светогорци наложили Теодосију да напише житије св. Саве, – када су му то наложили већ смо напред казали. Да је Доментијанов живот већ постојао, зашто би Светогорци налагали Теодосију да напише „житїе” св. Саве? Одговори Срећковићеви и Вуловићеви нису довољни – како смо већ напред показали. Живот св. Саве од Доментијана написан је после живота св. Саве од Теодосија и није Теодосије употребио Доментијана пишући живот св. Саве – него обратно Доментијан је употребио Теодосија. Наравно да сада може неко питати, зашто је писао Доментијан живот св. Саве кад је већ постојао онај од Теодосија? Писао је за то што са делом Теодосијевим није био задовољан, као што није био задовољан ни са делима од Саве и Стефана Првовенчаног – него је сам написао живот св. Симеона. Доментијан је показао и зашто му се дело Теодосијево није у опће свићало – испуштајући дотична места – на што ћемо ми већ касније на свом месту упозорити. Ако Крумбахерову поделу византијских биографија применимо на српске онда дело Теодосијево морамо уврстити међу оне биографије, које су писане за народ, а дело Доментијаново међу реторске. Суд Крумбахеров о реторским византијским биографијама, да се сасвим применути на дело Доментијаново – „Erwachsen ihnen hieraus einige litterarische Vorzüge, so büssten sie andererseits an Originalität, Natürlichkeit und daher auch an kulturhistorischem Wert weit mehr ein.” р. 181. „Es ist nicht mehr Geschichte, sondern in geschichtliches Gewand gekleidete Dogmatik oder

Moral, die hier geschrieben wird. Jedes psychologische Interesse an der historischen Person selbst, an ihrem Kämpfen, Leiden und Freuden hat aufgehört; das Thatsächliche dient nur der Einkleidung von Ideen und moralischen Vorschriften, die dem Leser eingeprägt werden sollen”, p. 182. Доментијаново дело спрам пређашњих није напредак него назадак. Најглавнији моменти из живота св. Саве и из времена о ком је говор код Доментијана су сакато описани. Оно што је нама најдрагоценије код Теодосија он је изоставио, јер му је било одвише светско. Причање му није граматичко – јер код њега ни нема дела него су то сама чуда. Због самих речи и фраза причање му је нејасно – сасвим друкчије него код Теодосија за чије је дело већ Јагића казао – „Theodosius` Biographie ist nüchterner gehalten, verräth einer reineren Geschmack und lässt sich in der Schilderung nicht so schnell zu einnlosen Phrasen hinreissen”. (Archiv II, 35) Доментијан је био компилатор по занату и оно што Теодор спан за њега прича (К. Калајдович, Јоаннџ ексархџ болгарскџй, стр. 164-5 (Прим. VI, VII) биће да се односи на то компилирање и преписивање књига. Као што је Доментијан из дела св. Саве и Ст[ефана] Првовенчаног саставио живот св. Симеуна тако је и живот св. Саве „сложио” из дела Теодосијева – живот св. Саве – из стихира св. Сави од Теодосија а употребио је – што се већ само по себи разуме – и овде дела од Саве и Ст[ефана] Првовенчаног. Тај Доментијан могао је бити добар и милостив човек – као што га Теодор описује – али је био рђав књижевник. То мало вести о Доментијану³ је њему врло добро дошло јер су и Шафарик и Вуловић под утиском тога причања Теодорова написали и суд о књижевнику Доментијану. Вуловић пошто је цитирао Теодорову белешку кличе: „Ко по овоме што је доле чуо, не би заволео Доментијана? Ко не би пристао на суд Шафариков?” (Годишњица VII. р. 96). Ето шта је било меродавно и за суд Шафариков и Вуловићев – што се Доментијан великодушно заузео за Теодора спана. Тврдње наше мислимо још боље доказати са поређењем текстова; критика и поређење текстова ствар је тешка, овда онда и досадна, али води сигурним закључцима. Упоређењем ћемо доказати, да је Доментијан, без узрока, много што шта изврнуо што је код Теодосија читао, да је много

³ О Теодосију, као човеку, ништа нам није познато. Јагић је изрекао слутњу да је Т[еодосије] био из Приморја (Starine V, 20). Ми ћемо ову слутњу Јагићеву поткрепити са још неколико места из Т[еодосија]: Говорећи о границама Немањине државе вели: „къ западоу же рыццѣнѣ области прилежштн ...” р. 2. Нема Доментијан. Говорећи о хацилуку Савину – први пут – истиче: „и тако на западноѣ море въ Далматію пришедѣ, и оуть тоудог...” р. 166. Нема Доментијан. Наједном зове Т[еодосије] Саву: „Далматіе и Дѣоклантѣ архіепископѣ...” р. 187. Нема Доментијан. Говорећи о бављењу Савину у Египту вели „западнын архіепископѣ” р. 192. Нема Доментијан. Све ово није довољно да би изрично могли тврдити да је Теодосије био приморац.

ствари у опће испустио – да се у делу виде трагови компилирања, док је дело Теодосијево чврста целина. – Ми не упоређујемо први Теодосија са Доментијаном, пре нас учинили су то Јагић – само летимице – (Archiv II, 35-37 и Вуловић, Годишњица III, 118–130). Јагић не полаже много на исцрпност свога поређења, он је, у главном, купио места у Доментијану која се противе здравом разуму – упозорио је на претеривања Доментијанова која је већ Голубински опазио. – Боље би било да је Вуловић тачно успоредио текстове – а не онако површно – него што се бавио са оним апсурдним упоређењима. Њему је Теодосије сличан Миловану Видаковићу што почесто спомиње гозбе као и Мил[ован] Видаковић; св. Сава сличан је Доситију што је као и овај побегао у манастир; нека места из Теодосија изводи тврдећи да су слична са изразима у народним песмама – одвише бујна би фантазија требала да се то увиди! Мислимо да нисмо претерали када смо тврдили да је радња Вуловићева промашила циљ. Резултат његова упоређења није никакав – само један пример: Наводећи места што их Доментијан има а Теодосије нема у тачки седмој вели, да Теодосије нема оних места где Доментијан о себи говори – та то се по себи разуме! – а оно место где Доментијан говори о посланству у Гизи, што га Теодосије никако овде не спомиње. Ми смо покушали упоређење текстова у већем стилу него Јагић и Вуловић – јер на то полагамо особиту важност – и са тим мислимо наше тврдње дефинитивно доказати. За литерарног историка сва места која један од упоређених писаца има а други не и која се у ствари не слажу – од једнаке су вредности. Ми ћемо овде изнети само важнија места – јер би иначе број био огроман; ставрна сличност између Т[еодосија] и Д[оментијана] никако није велика, како се то обично мисли. У ову сличност зацело је сумњао Стојановић када је предлагао (Глас XLIX р. 3) да се Теодосије и Доментијан засебно проуче па ако упоређење буде потребно да ће се само истаћи. Сличност не може бити тако велика јер је Доментијан од Теодосије „повѣст-и” св. Саве направио „житије” св. Саве. Места која Теодосије има а Доментијан нема и обратно и места која стварно нису једнака нећемо делити него ћемо их ређати онако како у делима долазе да би преглед био лакши.

1. Теодосије тачније одређује границе власти Немањине – особито према западу Т[еодосије] 4. Д[оментијан] 119
2. Рођење Растково причају Т[еодосије] и Д[оментијан] различито; по Т[еодосију] молили су се родитељи Богу да им да сина, који ће бити „наследникъ токою нашен дрѣжавы” р. 1 и Бог им даде сина; Доментијан тако прича да мора остати таки утисак да су родитељи знали шта ће бити са Растком или да су завет учи-

нили. На 119. страни вели Д[оментијан] у молитви – „твогѣо благовѣрна испльнитъ своѣ отъѣство”, а на 130. страни вели Сава: „просвѣштоу людн твоѣ заблауждъшен невѣдѣнникѣмъ тебе истиннаго кога...” По Дом[ентијану] хтели су и родитељи Расткови и он да Р[астко] просвети своје отачаство – па зашто Дом[ентијан] после приповеда онда да је Растко побегао? Дом[ентијану] је пишући ово лебдио пред очима пример Јоакима и Ане и др. па је оставио Т[еодосија], после је по Т[еодосију] причао, па је тако дошла та збрка.

3. Теодосије вели да је Растку било .ѣ. (15) година када је добио део којим ће управљати (р.4), ово Д[оментијан] не спомиње колико је година Растку било него вели „вспитаноу же бывшоу кѣмоу” 120. Т[еодосије] приповеда даље да су родитељи хтели Растка оженили кад му је било .зѣ. (17) година. О женидби нема код Д[оментијана] ни речи. Број .зѣ. долази код Д[оментијана] али како? Пошто је већ казао да је Растко добио свој део он вели: „бывшоу же кѣмоу въ домоу отъѣн тако до .зѣ. лѣтъ...” (121) Дом[ентијан] је овде направио збрку.
4. Бегство Растково – као и сви важнији моменти у животу св. Саве – различито су описани код Т[еодосија] и Д[оментијана]. Свакојачко је на страни Т[еодосија] истина. Теодосије вели да су родитељи хтели да ожене Растка, због женидбе отишао је он на двор Немањин и тамо затекао калуђера Русина, или је тај дошао са калуђерима док се Сава бавио код родитеља. Нерад се женити побегао је Сава са калуђером у Св. Гору, р. 7. даље. То Дом[ентијан] (122 даље) преставља тако, као да је Бог њему јавио неког калуђера који је Растку причао о Св. Гори – још док је Растко био у својој држави, да је са овим калуђером отишао на двор очев – зашто? – и одатле побегао. Прича – овака каква је код Д[оментијана] – непотпуна је, јер је женидбу испустио, и не би се без Т[еодосија] дала разумети.
5. Разговор између Растка и Русина. Т[еодосије] 6-9. Доментијан нема.
6. Утисак што га је учинило Растково бегство. Т[еодосије] 10-12. Д[оментијан] нема.
7. Теодосије прича, да је Немања написао писмо „къ впархоу солоунскне ѡбластн”, 12 да поради да се Растко врати, да је послао стратилата са младим племићима да доведу натраг Растка, ови да су отишли у Солун – што Т[еодосије] све лепо приповеда –

- предали ипаку писмо од њега добили људе и писмо на проту да Србима изда Растка, да су Срби још раније дознали где је Растко и да нису ни ишли проти него у манастир св. Пантелејимона. Т[еодосије] 11–12. Д[оментијан] нема.
8. Дом[ентијан] вели да су људи Немањини имали „повелѣнникъ цара крѣ Исака” (124), ово није могуће, јер се потера извршила брзо па ко би ишао цару у Цариград по заповест на проту. Оно што је Д[оментијан] нашао код Т[еодосија] (11–12) да су Срби имали писмо од сол[унског] ипака учинило му се мало!
  9. Разговор између Растка и стратилата. Теодосије 13–15, Доментијан нема.
  10. Доментијан (125) прича о томе како се Растко преобукао и тако из цркве изашао. Теодосије нема.
  11. Теодосије опширније описује шта је било онда кад су Срби видели да Растка нема у цркви. Код Дом[ентијана] је ово кратко и нејасно. Т[еодосије] 16–21, Д[оментијан] 125–127.
  12. Како је стратилат грдио игумана због неверства, Т[еодосије] 16–17, Д[оментијан] нема, и како је Сава грдио стратилата и племиће, што су били сурови са калуђерима, Т[еодосије] 17–19, Д[оментијан] нема. Дом[ентијан] нема ни то да је још била ноћ кад су Срби опазили да Растка нема, и да су стражарили око стуба када су долазили да је он у њему. Прекор Срба Сави – „насытн се каменнооутробне, неднлостнве, прѣндет ли те господь? прѣлѣстнвын отьца, прѣлѣстѣн и насы, кога боати се непштоуешн. Ћа и множа оть горестн срьдѣца къ нѣмоу нзглаголавше...” Т[еодосије] 20–21, Д[оментијан] нема. Дом[ентијан] не прича ни како су стратилат и племићи над оделом Растковим плакали као да је он умро – ово је важно за народне обичаје. Т[еодосије] 20, Д[оментијан] нема.
  13. Како је Сава обишавши Св. Гору – леп опис Св. Горе код Т[еодосија] – молио игумана, да му допусти проводити пустињачки живот и како му то игуман то није дозволио. Т[еодосије] 25, Дом[ентијан] нема.
  14. Теодосије пише: „Пақы же родителѣ светаго въспноуѣють къ нѣмоу молеште и вѣдеште н, тако прѣнти и вѣдѣти нхъ и пақы въ своа възвратити се глаголюште”. Ово се писмо слаже са оним што га Дом[ентијан] има на страни 132–133, а оно писмо што га Т[еодосије] има на 27. страни нема га у опће Дом[ентијан].
  15. Дом[ентијан] пише (128): – „прѣмъ и богочѣстнвын нгоумень Теострихтось светые богородице ватопедьскые, и построже н..., и овлѣче

н въ ангельскын образъ”, а на страни 126 већ је причао Дом[ентијан] овако: „остриже власы главы своѣк и облаче се въ днншскыне рнзы.” По Дом[ентијану] је дакле Растко два пута пострижен и обучен – ово је већ одвише непажње од стране Доментијанове. Теодосије наравно да не прича ништа о другом постригу него само о оном у пиргу.

16. „И авнѣ написоуѣт се оуть него (Немање) повелѣнїа, и исходеть по вьсен власти дръжавы его...” – белешка је врло важна, јер нас учи да се позив на сабор догађао писменим путем. Т[еодосије] 36, Д[оментијан] нема.
17. Говор Немањин на сабору, како је Немања благословио Стефана у цркви Петра и Павла. Т[еодосије] 36-39, Дом[ентијан] нема. По Дом[ентијану] (152) примио је Немања ту на сабору тај неки дан монашки чин, по Т[еодосију] то се догодило сутра дан (39–40).
18. Калуђерско име Анино – Анастасија. Т[еодосије] 39, Дом[ентијан] нема.
19. Стефан је пратио Симеона до грчке границе; мног[и] племићи – ратни другови Немањини – отишли су са њим у Св. Гору. Т[еодосије] 40, Дом[ентијан] нема.
20. Т[еодосије] вели за долазак Симеонов: „слышано же бысть по вьскн поустинн...” (91) Дом[ентијан]: „слышано же бысть по вьскн землн грѣьскаго царьства...” (151). Ову хиперболу опазио је још Јагић.
21. Од племића, што су допратили Симеона до у Св. Гору, неки се повратише, а неки осташе и даље са њим, „и вьскн искоуснын иноцы выше”. Т[еодосије] 41, Д[оментијан] нема.
22. Симеон није могао чинити таке подвиге као Сава и гледајући Саву како се мучи плакао је од жалости. Врло је поучно да је Д[оментијан] ово изоставио. Т[еодосије] 43–5, Д[оментијан] нема.
23. Игуман ватопедски споменуо је Симеону и Сави како су гусари опустошили цркву св. Симеона; добивши новаца од Стефана оправише ову цркву. Дом[ентијан] о спомињању игуманову и о новцима од Ст[ефана] не спомиње ништа. Т[еодосије] 45-46, Д[оментијан] нема.
24. Теодосије вели отворено узрок зашто ватопедски игуман није дозволио Симеону и Сави да граде Хиландар – „тако хотеште нхъ оу себе нлѣтн многаа во благаа оуть нспрѣва прѣвьваннїемъ нхъ прѣвьше монастыроу”. Т[еодосије] 50, Дом[ентијан] нема.

25. Теодосије пише: „завѣтъ положивъше како Ватопедъ и Хиландаръ любовню єдинъ быти монастыр...” Доментијан: „Ватопедъ и Хиландаръ да кста єдинъ монастырь...” Ово што пише Теодосије одговара стању ствари а ово што пише Доментијан – не, јер Ватопед и Хиландар не беху један манастир. Д[оментијан] XIX, Д[оментијан] 104.
26. Т[еодосије] прича како је нека жена дошла Сави – када је био у Цариграду – и казала му да ће у Св. Гори наћи скривено благо. Дом[ентијан] је то на коме месту испустио; причајући даље по Т[еодосију] испичао је и оно што Т[еодосије] на 60. страни вели – али онда се тек сетио откуда је Сава знао за то благо и прича „чудо...” Ово је доказ, какав се само замислити може, најбољи да је Дом[ентијан] збиља компилатор – још има неколико сличних примера! Т[еодосије] 53–54, Д[оментијан] 179.
27. Т[еодосије] прича како је цар дао Сави жезао и како је наложио да се жезао мете у среду – место цара – када се бира игуман, пошто се изабере игуман да се овому преда. Т[еодосије] 52, Дом[ентијан] нема.
28. Када су Симеон и Сава предали манастир Стефану он га је обогати[о] земљом, људима и стоком, „накоже и повелѣно бѣ кмоу прѣподобными...” Т[еодосије] 54, Д[оментијан] нема.
29. Смрт Симеонова различито је описана код Т[еодосија] и код Д[оментијана], пошто се опис Теодосијев слаже са описом св. Саве (р. 11–12) то је опис Доментијанов лажан. Доментијан је имао тако сигурне изворе пред собом па је тако својевољно извртао н. пр. да је Сава оставио Симеона на самрти и отишао у цркву па да су га тек после дозвали (174). Ко би му то веровао да Сава и не вели изрично да је остао са Сим[еоном] до самрти. Занет фразирањем заборавио је споменути да је Симеон на самрти наложио да му се тело пренесе у српску земљу и мора то тек накнадно споменути (175). И ово је исто као и са оним благом! Т[еодосије] 55–59, Д[оментијан] 173–175.
30. Како се Симеон показао Сави у сну. Т[еодосије] 62-63, Д[оментијан] нема.
31. Сава је дозидео на молбу калуђера манастир Филотеј. Т[еодосије] 66-67, Дом[ентијан] нема.
32. Т[еодосије] вели, да су Светогорци благословили Саву да напише „житіє” св. Симеону; Дом[ентијан] вели „чудотворенна”. Т[еодосије] 73, Д[оментијан] 190.

33. Сава је напунио стакленицу мира светога да пошаље Стефану. Т[еодосије] 75, Дом[ентијан] нема.
34. Рат између Стефана и Вукана описан је код Т[еодосија] на смом мести и доста опширно. Д[оментијан] га на овом месту никако не спомиње. Зашто? За то је он одговоран. Увод Т[еодосијевом] причању о свађи ипак је употребио Д[оментијан] говорећи о Стрезу. Оно неколико речи о одношају између Стефана и Вукана (205) помиње Д[оментијан] подстакнут причањем Т[еодосија] на стр. 97. Теодосијеве речи – р. 97 – опомињу на Св. Саву р. 4–5. Т[еодосије] 78–81.⁴
35. Вукана су подбадали племићи против Стефана и сада се Вукан стидео, што није послушао речи очеве (св. Сава 4–5), Т[еодосије] 97, Дом[ентијан] нема.
36. Код Т[еодосија] прво долази чудо са ослабљеним (98) па онда са Стрезом (101), код Дом[ентијана] обратно прво са Стрезом па онда са ослабљеним.
37. Чудо са Стрезом је код Т[еодосија] много опширније него код Д[оментијана] описано. Дом[ентијан] помиње онде где се већ Стрез побунио, а шта је пре било он не прича. Ко је био Стрез, зашто је прогоњен из „Загорја”, зашто се побунио против Стефана, где му је била тврђа – ништа то не прича Д[оментијан] а све је имао код Т[еодосија] – он се заплео са Мојсејом и Амаликом и прича више о њима него о Сави и Стрезу – Речи⁵ што их Т[еодосије] употрбљује за Бугарску – али за део ње – Загорје и што Стреза зове Готин (Гот) не долазе у старијим споменицима осим код Стефана Гот, а у млађим не долазе никако. Дом[ентијан] нема ових речи – и то говори за то да је дело Т[еодосијево] старије. Т[еодосије] 101-109, Д[оментијан] нема.
38. Неки ратници Стрезови отишли су после смрти његове у службу Стефану. Т[еодосије] 112, Д[оментијан] нема.
39. Пре него што је Сава отишао у Св. Гору поставио је „правно црквобнога оустава” Т[еодосије] 116, Д[оментијан] нема.

⁴ Писмо Стефаново Сави непотпуно је у Даничићевом издању (1865). Јагић је то писмо и оно нешто даље иза њега преписао из петроградског рукописа. (Starine V 14-15) Али то се писмо не слаже са Дом[ентијаном] (192) него са Т[еодосијем] (80) – макар да је оно живот св. Саве од Д[оментијана]. Писмо је стварно, кратко и језгровито као и код Теодосија а не дуго, пуно фраза и без садржаја као код Доментијана. Разлика између писма Starine V и онога код Теодосија постоји само у речима у ствари је нема. Чудо да то Јагић није опазио.

⁵ Archiv II, 36. Archiv XXV, 310–311, L. Niederle, *Ein Beitrag zur Geschichte der südslavischen Wanderungen*.

40. Карактеристика Стефана – између осталог да је био и „пнснїємъ пнтатель”. Т[еодосије] 122, Д[оментијан] нема.
41. Међу разлозима, који су Саву покренули, да иште самосталну цркву и ови су: рат између Срба и Грка, несугласице између цара и патријарха. Т[еодосије] 130, Д[оментијан] нема.
42. Како се цар сав променуо кад је чуо шта Сава моли, али од стида га није одбио. Т[еодосије] 130–131, Д[оментијан] нема.
43. Сава је из Св. Горе повео оне које је у српској земљи мислио поставити епископима. Т[еодосије] 134, Д[оментијан] нема.
44. Сава се саветовао са Стефаном и племством, где би поставили епископе. Т[еодосије] 138, Д[оментијан] нема.
45. Освећење Жиче па онда освећење епископа. – Освећење Жиче Д[оментијан] нигде не спомиње. Т[еодосије] 139–140, Д[оментијан] нема.
46. Т[еодосије] и Д[оментијан] причају да је зазван велики сабор у Жичу по Д[оментијану] (233 даље) решено је ту само црквено питање и утврђено је православље, по Т[еодосију] (141 даље) извршено је то исто али и крунисање Стефаново. Т[еодосије] ништа не говори о посланству у Рим и о круни из Рима (Д[оментијан], 245 даље). По Т[еодосију] крунисан је Стефан на Спасово.
47. Гоњење јеретика. Т[еодосије] 152, Д[оментијан] нема.
48. Угарски краљ ратовао је на Србе за то што се Стефан прогласио краљем. Т[еодосије] 152, Д[оментијан] нема.
49. Угарски краљ послао је поклоне Стефану и да[о] му је људе да га превезу преко реке Саве. Важна белешка, јер онда знамо да је састанак био негде у Славонији. Т[еодосије] 159, Дом[ентијан] нема.
50. Када је први пут⁶ ишао Сава у Јерусалим кренуо је се лађом из Далмације. Т[еодосије] 166, Д[оментијан] нема.
51. У доба првог Савиног путовања вели Т[еодосије] да су у Цариграду владали Фруги а царство грчко да се распало на азијски део – где је владао Калојан Ватац – и на европски где је владао цар Теодор. Т[еодосије] 170–171, Д[оментијан] нема.
52. Устанак Владисављев на Радослава. Радослав би протеран. У Драчу му велики фруг отме лепу жену а он у мало не изгуби

---

⁶ Описујући прво путовање Доментијан је доста самосталан; описујући друго држи се сасвим Теодосија.

- главу. Кад се вратио у српску земљу Сава га је закалуђерио, дао му име Јоан. Т[еодосије] 177–178, Д[оментијан] нема.
53. Макар да је Владислав „незаконѣ и разбоннически” отео власт Радославу, Сава се тешио да је то воља Божија и оженио га ћерком „Асана цара загорскаго”. Т[еодосије] 178, Д[оментијан] нема.
54. Т[еодосије] зове Саву на једном месту „Далматіе и Діокинтіе архієпископъ” (187) а на другом „западнын архієпископъ” (192). Т[еодосије] 187,192, Д[оментијан] нема.
55. Распоред ствари за српску земљу. Сава је и бугарској патријаршији нешто поклонιο. Т[еодосије] 200–201, Д[оментијан] нема.
56. Цар је дао озидати гроб Савин, покрити га царским плаштом и означити каменом. Т[еодосије] 202–3, Д[оментијан] нема.
57. Т[еодосије] има „лѣтоу же мноувшоу” (203) – што је истина – Д[оментијан] „по лѣтѣхъ же неколицѣхъ” (333).
58. Арсеније је споменуо Владиславу, да треба пренети тело Савино. Т[еодосије] 203, Дом[ентијан] нема.
59. Владислав је прво имао двапут посланства Асену да га моле да изда тело Савино али овај није хтео. Т[еодосије] 203–204, Д[оментијан] нема.
60. Калуђери су се дали потплатити и примили су у Савин гроб неког митрополита – тиме се народ од гроба одбио. Т[еодосије] 213–214, Д[оментијан] нема.

Ова места, што смо их овде изнели нису никако сва – ми смо изнели важнија – јер када би износили сва места што их Т[еодосије] има а Д[оментијан] не и која је Дом[ентијан] преврнуо нашли би готово примера на свакој страни – због простора то овде нисмо могли учинити. Оволико доказа, колико их је овде, и оваких какви су мислимо да је доста да докажу још боље наше тврдње. – Живот св. Саве од Теодосија старији је од живота св. Саве од Доментијана и Д[оментијан] се служио делом Т[еодосија] као извором. Та два дела нису онако слична као што се мислило. По чињеницама је дело Теодосијево богатије него Доментијаново. Теодосије је поузданији него Доментијан. Доментијаново дело је компилација. – Теодосије је био историчар и у „повѣсти” својој доказао да је дорастао послу који је преузео а Доментијан је био „ein phraseuricher Mönch”.

ДЕЛА⁷ КОЈИМА СМО СЕ ПРИ ИЗРАДИ ОВЕ РАДЊЕ
ПОСЛУЖИЛИ

Даничић, Ђ.: *Живот св. Саве*, написао Доментијан, на свијет издало Друштво србске словесности, Београд 1860.

Даничић, Ђ.: *Живот св. Симеуна и св. Саве*, написао Доментијан, Београд 1865.

Šafařík, P. J.: *Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův* (Vydání druhé), Praha 1873.

Jagić, V.: *Ein Beitrag zur serbischen Annalistik mit literaturgeschichtlicher Einleitung*, Archiv für sl[avisches] Philologie, II (1877), 1-109.

Срећковић П.: *Творења Доментіана и Теодосіа*, Споменик, XXIII (30), VI.

Вуловић, Св.: *Из старе српске књижевности I. По нешто о биографијама српским XIII века*, Годишњица [Николе Чупића], VII, 87–135.

Krumbacher K.: *Geschichte der byzantinischen Litteratur [von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527–1453)]*, [Zweite Aufgabe], München [18]97.

Dietrich, D. K.: *Geschichte der byzantinischen und neugriechischen Litteratur*, Leipzig 1902.

Šafařík, P. J.: *Geschichte der südslavischen Litteratur*, III, Das serbische Schriftthum, Prag 1865.

Jagić, V.: *Opisi i izvodi [iz] nekoliko južnoslovenskih rukopisa*, Starine, V–VI.

Novaković, St.: *Teodosija mniha Hilandarca pohvala svetom Simeonu i Savi*, Starine, XI.

Станојевић, Ст.: *О склопу Немањине биографије од Стефана Првовенчаног*, Глас, XLIX (95).

Гавриловић А.: *Питање и склопу Немањине биографије од Стевана Првовенчаног*, Глас, LV (36).

Ковачевић, Љ.: *Неколико хронолошких исправака у српској историји. I. Је ли умро свети Сава 14. Јануара 1237?*, Годишњица [Николе Чупића], III.

Дучић, Н.: *Књижевни радови*, IV.

Дучић, Н.: *Свети Сава, српска црква и српска краљевина у XIII вијеку*, Глас, XXXIX.

⁷ Тачне натписе књига и расправа наводимо овде, током радње цитирамо само име писца и страну.

Nikola Radojčić

TEODOSIJE AND DOMENTIJAN AS BIOGRAPHERS OF ST SAVA

Summary

This work is a comparison between Domentijan's and Teodosije's *Žitije Svetog Save* (Hagiography of St Sava). It analyses the compositions of both works and all the important historical postulates of both writers, with the conclusion that Teodosije's *Žitije* is older than Domentijan's. It is pointed out that Domentijan used Teodosije's work as a source. Having regard to earlier literature it is considered that the works of these two writers are not as similar as once thought. The historical basis of Teodosije's work is more substantial than of Domentijan's. Teodosije is considered the more reliable of the two. Domentijan's work is a compilation.

Белешка

После огледа под називом *Стефан Првовенчани као књижевник*, Никола Радојчић је као студент филологије на Универзитету у Грацу у летњем семестру 1903. године написао и чланак *Теодосије и Доментијан као биографи светог Саве*. На станицама Годишњака у прошлом броју објављен је Радојчићев рад посвећен Стефану Првовенчаном као писцу. Овом приликом објављује се и други до сада нештампани његов рад у коме се разматрају Теодосијеве и Доментијанове одлике *Житија Светог Саве*. Главне поставке овог рада Радојчић је изнео у каснијој студији *Два Теодосија Хиландарца* (Глас САН, Одељење друштвених наука, 218, 4, 1956, 1–27). Суштина резултата до којих је писац дошао проучавајући Доментијаново и Теодосијево *Житије* јесте да је Теодосије старији од Доментијана. Из тога следи и мишљење да се Доментијан користио Теодосијевим *Житијем*, што сасвим супротно у односу на ставове већине других проучавалаца ове двојице писаца.

Рукопис рада под насловом *Теодосије и Доментијан као биографи светог Саве* објављује се љубазношћу Зорана Костића, супруга унуче Николе Радојчића Гордане Костић. За потребе овог издања рукопис је приредио Томислав Јовановић.